

Kunst en erfgoed geven nieuwe kijk op grote thema's

Het was de opmerking van één docent die het zaadje plantte voor de Digitale Scheurkalender Burgerschap. Tijdens een onderwijsdebat in Rotterdam zei Najat Ahmadi dat ze het lastig vindt om leerlingen in een uur per week burgerschap bij te brengen. Burgerschapsonderwijs zou volgens haar geïntegreerd moeten zijn in het hele lesprogramma. Hier ontstond bij Kunstgebouw en Erfgoedhuis Zuid-Holland het idee om digibordlessen te ontwikkelen die docenten van verschillende vakgebieden ondersteunen en inspireren bij het behandelen van grote thema's als diversiteit, solidariteit, globalisering en vrijheid van meningsuiting. Gezien vanuit het verrassende perspectief van kunst en erfgoed.

DOOR ANNEMARIE HOGERVORST

Met andere ogen leren kijken

De kern van cultuuronderwijs is dat leerlingen met andere ogen leren kijken naar zichzelf, de ander en hun omgeving. Bij burgerschap is het belangrijk dat je je kunt verplaatsen in een ander, dat je nieuwsgierig en kritisch bent. Cultuur- en burgerschapsonderwijs hebben dus een duidelijke overlap. In de Digitale Scheurkalender Burgerschap wordt daarom ieder onderwerp ingeleid met een kunstwerk en bekeken vanuit historische feiten.

Een mening of een feit?

Neem het onderwerp vrijheid van meningsuiting. De les start met een afbeelding van een kunstwerk van Chris Ripken. De leerlingen zien een vrouwfiguur zonder hoofd. Wel lijkt er iets uit haar romp omhoog te groeien. Aan de leerlingen wordt gevraagd, zonder verdere context te geven, waarom dit beeld de titel 'vrijheid van meningsuiting' heeft gekregen. Ze moeten

hiervoor even door de ogen van de kunstenaar kijken. In gesprek blijkt dat klasgenoten verschillende associaties hebben. Zo worden leerlingen zich ervan bewust dat je niet hetzelfde hoeft te zien als je naar hetzelfde kijkt.

Dan komt het antwoord op de vraag. Kunstenaar Chris Ripken had de tekst 'Gij zult niet doden' op een muur geschreven na de moord op filmmaker Theo van Gogh in 2004. De tekst werd door de gemeente direct verwijderd. Daar waren veel mensen het niet mee eens. Chris Ripken kreeg excuses van de burgemeester en mocht een nieuw kunstwerk maken. Met dit beeld wil de kunstenaar zeggen dat het geen zin heeft om iemand de mond te snoeren. Andere meningen steken vroeg of laat toch de kop weer op. Wat vinden de leerlingen van dit idee?

Na een filmpje over artikel 7, de wet op vrijheid van meningsuiting, gaat de les verder over het verschil tussen een mening en een feit. Iets wat leerlingen volgens docenten nogal eens door elkaar halen. Historische voorbeelden laten zien dat in het verleden meningen regelmatig moesten worden bijgesteld door het ontdekken van nieuwe feiten. Neem bijvoorbeeld de uitvinding van de microscoop. De les eindigt met de vraag: wanneer ben jij door nieuwe informatie van mening veranderd? Wanneer de eerste leerling met een voorbeeld komt, volgen er steeds meer. "Ik dacht vroeger dat de middelbare school heel moeilijk was, meneer." "En hoe is dat nu?" "Het valt wel mee..."

Beproefd format

Voor de digibordlessen wordt het format van de Digitale Scheurkalender gebruikt. Een beproefd concept van het Kröller-Müller Museum dat er aantrekkelijk uitziet en makkelijk in gebruik is. Het museum won er in 2019 zelfs een internationale educatieprijs mee. Het platform is zo opgezet dat andere organisaties er ook lesmateriaal op kunnen aanbieden. Kunstgebouw

Het onderwerp vrijheid van meningsuiting wordt ingeleid met dit kunstwerk van Chris Ripken (2006)

en Erfgoedhuis Zuid-Holland deden dat eerder al met kunst- en erfgoedlessen voor het basisonderwijs en nu dus met lessen over burgerschap.

Onderbouw vmbo

Veel erfgoed- en kunstprojecten zijn gericht op havo en vwo, terwijl 60 procent van de leerlingen naar het vmbo gaat. Dat was voor de makers een goede reden om juist de onderbouw van het vmbo als voornaamste doelgroep te kiezen. Hiermee hopen ze een duurzame positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van burgerschap bij leerlingen die straks het merendeel van de beroepsbevolking vormen.

Bouwstenen van Curriculum.nu

Het geven van burgerschapsonderwijs is verplicht, maar er bestaat nog geen vast curriculum voor.

In oktober 2019 overhandigden leraren een voorstel voor kerndoelen en eindtermen aan de minister. Hierin worden de belangrijkste bouwstenen van burgerschap benoemd. Deze bouwstenen vormen de basis voor de Digitale Scheurkalender Burgerschap zodat het lesmateriaal goed aansluit bij het toekomstige curriculum. De bouwstenen bevatten grote onderwerpen zoals solidariteit, democratie en diversiteit. De scheurkalender maakt deze onderwerpen concreet en behapbaar door in te zoomen op aspecten die dicht bij de belevingswereld van de leerlingen liggen. Bij het thema globalisering staat bijvoorbeeld de vraag 'Waar liggen jouw wortels?' centraal. Bij het thema identiteit draait het om 'Wat zegt jouw kleding over jou?'

Feedback van docenten

Voorbeeld van een advertentie waarin een tandarts sigaretten aanprijst.

Het lesmateriaal van de Digitale Scheurkalender Burgerschap is ontwikkeld in nauw overleg met vmbo-docenten, zodat het goed aansluit op de dagelijkse lespraktijk. Belangrijke feedback was onder meer dat de lessen niet te veel zijwegen in moeten slaan, want dan verslapt de aandacht. Ook werd bij het testen in de klas duidelijk dat te veel beeldmateriaal kan afleiden. In de eerder genoemde les over vrijheid van meningsuiting zaten afbeeldingen van historische advertenties waarin artsen sigaretten aanprijzen. In de praktijk bleek dat één advertentie al genoeg losmaakte. Door meer beelden te laten zien, werd de discussie juist afgeremd.

Vakoverstijgend

Docenten kunnen de thema's zo uitgebreid behandelen als ze zelf willen. Een digibordles uit de scheurkalender duurt ongeveer een kwartier, maar als docenten het lesmateriaal aanvullen met eigen voorbeelden en veel ruimte aan discussie geven, kan het zomaar een heel lesuur duren. Natuurlijk is het slim om de les van te voren te bekijken, maar verdere voorbereiding is voor de docent niet nodig. Er hoeven geen werkbladen geprint te worden en er is geen aparte handleiding. Omdat de lessen aansluiten bij ckv, geschiedenis en maatschappijleer, is het goed mogelijk om ze vakoverstijgend in te zetten.

Vier onderwerpen uit de Digitale Scheurkalender Burgerschap.

Digitale Scheurkalender Burgerschap

Met kunst en erfgoed kun je jongeren stimuleren om met andere ogen naar zichzelf en hun omgeving te kijken. Dit sluit goed aan bij het doel van burgerschapsonderwijs: leerlingen opleiden tot burgers met een actieve, nieuwsgierige en kritische houding. Daarom lanceren Kunstgebouw en Erfgoedhuis Zuid-Holland op 27 oktober 2020 de Digitale Scheurkalender Burgerschap: gratis digibordlessen over belangrijke burgerschapsthema's. Ga naar www.digitalescheurkalender.com en log in met: burgerschap.

Thema's worden verder uitgebreid

Bij de lancering eind oktober zal de Digitale Scheurkalender Burgerschap acht thema's bevatten: democratie, vrijheid van meningsuiting, gelijkheid, solidariteit, identiteit, globalisering, diversiteit en duurzaam samenleven. Docenten, leerlingen en andere gebruikers kunnen op de website een korte enquête invullen waar ze suggesties kunnen doen voor nieuwe onderwerpen en invalshoeken. Op basis van deze feedback worden vier aanvullende thema's uitgewerkt.

Naast de klankbordgroep met vmbo-docenten is SLO (Stichting Leerplan Ontwikkeling) als sparringpartner aan het project verbonden. Kennisnet en Netwerk Digitaal Erfgoed volgen het project vanuit hun programma *Intensivering digitale ontsluiting erfgoed voor het onderwijs*. De provincie Zuid-Holland, het Mondriaan Fonds en het VSBfonds steunen het project financieel.

Enthousiast

En Najat Ahmadi, de docent aan het begin van dit artikel, wat vindt zij er eigenlijk van? Najat heeft de digibordlessen al bekeken en is enthousiast: "De filmpjes en afbeeldingen zijn heel gaaf bij de onderwerpen. De onderwerpen zijn super actueel! De combinatie van dit alles maakt het levendig en fantastisch om te gebruiken in de les." ●

► **Annemarie Hogervorst is communicatiemanager bij Kunstgebouw en projectleider Digitale Scheurkalender Burgerschap.**

Kunstgebouw en Erfgoedhuis Zuid-Holland

Kunstgebouw zet zich in voor cultuureducatie en cultuurparticipatie. Erfgoedhuis Zuid-Holland voor het behouden, benutten en beleven van het cultureel erfgoed. Hoewel beide organisaties Zuid-Holland als voornaamste werkgebied hebben, is de Digitale Scheurkalender Burgerschap gratis te gebruiken door scholen in heel Nederland. Vragen of opmerkingen kun je mailen aan pr@kunstgebouw.nl.